

ПРАВА ЛЮДИНИ

УДК 342.7(100+77)

Т.А. Плугатар,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ

У статті проаналізовано міжнародно-правові норми, що регулюють право людини на недоторканність приватного життя. З'ясовано зміст і значення зазначеного права як одного з основних прав людини. Надано загальну характеристику законодавчого забезпечення недоторканності приватного життя в Україні.

Ключові слова: *приватне життя, право на недоторканність приватного життя, міжнародні стандарти, національно-правові акти, права людини.*

В статье проанализированы международно-правовые нормы, регулирующие право человека на неприкосновенность частной жизни. Выяснено содержание и значение указанного права как одного из основных прав человека. Предоставлено общую характеристику законодательного обеспечения неприкосновенности частной жизни в Украине.

Ключевые слова: *частная жизнь, право на неприкосновенность частной жизни, международные стандарты, национально-правовые акты, права человека.*

Paper analyzes the international legal norms regulating human right to privacy. The content and meaning of the law as a fundamental human right is clarified. General characteristics of the legislative ensurance of a privacy in Ukraine.

Keywords: *private life, right to privacy, international standards and national legal acts, human rights.*

Кожна людина має право на недоторканність приватного життя. Це право означає надану людині та гарантовану державою можливість контролювати інформацію про саму себе, перешкоджати розголошенню відомостей особистого, інтимного характеру. Право на приватне життя є засадничою цінністю особи на автономне буття. Воно закріплене в багатьох міжнародно-правових актах, норми яких виступають взірцем для формулювання подібних норм національного права. Однак відсутність єдиного трактування права на недоторканність приватного життя в національному законодавстві, не визначення його меж та колізії міжнародних норм про право на повагу до особистого життя з українським законодавством призводять до порушень та необґрунтованих обмежень зазначеного права людини. Тому дослідження забезпечення та захисту права на недоторканність приватного життя як на міжнародному, так і національному рівні набуває особливого змісту й актуальності.

Варто зазначити, що деякі аспекти правового регулювання та реалізації права на недоторканність приватного життя висвітлювалися у працях: В. Блоцького, В. Бобрика, В. Брижко, К. Калашникової, Л. Красавчикової, П. Круг, М. Ма-

леїної, Н. Мамедова, Г. Матцукової, С. Мішуровської, Л. Опришко, І. Петрухіна, Г. Романовського, Ф. Рудинського, В. Серьогіна, В. Сивухіна, І. Смолькової, В. Тертишника, О. Тертишника, Р. Тополевського та інших науковців. Проте, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, які мають важливе теоретичне та практичне значення, чимало питань та аспектів зазначеної проблеми й дотепер залишаються недостатньо дослідженими. З огляду на це, мета статті полягає в тому, щоб розкрити зміст права людини на недоторканність приватного життя відповідно до міжнародно-правових стандартів та договорів, що містять це право; визначити особливості подальшої їх імплементації в національне законодавство, а також окреслити основні напрями підвищення ефективності забезпечення цього права в Україні. Для досягнення зазначеної мети необхідно: розкрити зміст та сутність права людини на недоторканність приватного життя на підставі міжнародних та національних правових актів; оцінити сучасний рівень дотримання міжнародно-правових норм права на недоторканність приватного життя в законодавстві України; сформулювати пропозиції й рекомендації щодо імплементації в українське законодавство міжнародно-правових норм про право людини на повагу до особистого життя.

Загальновідомо, що міжнародно-правові стандарти як найбільш прогресивні міжнародно-правові принципи і норми визначають зміст та обсяг права на недоторканність приватного життя, гарантії його реалізації, а також зобов'язання держав та форми співробітництва між державами щодо забезпечення зазначеного права в межах національного правопорядку та в міжнародних відносинах.

Переходячи до з'ясування сутності права на недоторканність приватного життя, зазначимо, що вперше на міжнародному рівні це право отримало правову регламентацію в Загальній декларації прав людини. Так, у ст. 12 наголошується: "ніхто не може піддаватися свавільному втручанню в особисте і сімейне життя, свавільним посяганням на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань" [1].

Незважаючи на те, що Загальна декларація прав людини не є юридично обов'язковим документом, однак права і свободи людини, зафіксовані в ній, виступають універсальними стандартами, вихідними положеннями як для міжнародного права, так і для розбудови національних систем прав людини. У подальшому положення Загальної декларації були розширені й конкретизовані в численних угодах з прав людини. Зокрема Міжнародний пакт про громадянські й політичні права у ч. 1. ст. 17 майже дослівно повторює відповідну статтю Загальної декларації, проте забороняє не лише свавільне, але й незаконне втручання в особисте і сімейне життя індивіда, незаконне посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції, незаконне посягання на його честь і репутацію. Частина 2 ст. 17 Пакту передбачає право кожного на захист за законом від свавільного втручання чи незаконного посягання на недоторканність приватного життя. З огляду на це держави, що є сторонами Пакту, зобов'язані вживати активних заходів щодо забезпечення такого захисту для всіх осіб.

У свою чергу, у ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначається, що "кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного

добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб” [2].

Право на недоторканність приватного життя закріплене в багатьох міжнародних актах з прав людини, але для України найактуальнішим є механізм захисту цього права, що склався в системі Ради Європи. Україна, ратифікувавши в 1997 році Європейську конвенцію з прав людини, прийняла не лише сам текст Конвенції, але й усю практику конвенційних органів, яка розвиває та тлумачить положення цього документа. Найважливішим органом у аспекті зазначеної діяльності є Європейський суд з прав людини. Проаналізувавши низку справ, розглянутих цим судом, можна зробити висновок, що приватне життя є місткою категорією, якій неможливо дати вичерпного визначення. Очевидно, що ця категорія ширша, ніж право на особисте життя, і вона стосується таких сфер, всередині яких кожна людина вільна розвивати це поняття й наповнювати його певним змістом. Воно охоплює такі сфери, як: а) фізична та психологічна цілісність особи, зокрема, медичне обслуговування, психіатричні огляди, психічне здоров'я; б) аспекти фізичної (функціональні властивості організму – вік, стан здоров'я, швидкість реакції, зріст, сила та ін.) та соціальної особистості людини (як члена суспільства, який перебуває у сфері впливу різних відносин, що складаються у процесі виробництва та споживання матеріальних благ, – національність, сімейний стан, професія тощо), включаючи конфіскацію документів, необхідних для ідентифікації людини; в) прізвище особи, її репутація; г) фотографія; д) гендерна ідентифікація (усвідомлення індивідом своєї статевої належності, переживання ним своєї маскулітності/фемінності та готовність виконувати визначену статеву роль), транссексуальність, сексуальна орієнтація, сексуальне життя; є) право на особистий розвиток (процес формування особистості в напрямках адаптації, індивідуалізації та інтеграції в суспільстві) та створення і розвиток відносин з іншими людьми та зовнішнім світом; ж) право на самовизначення (гарантована можливість саморозвитку та самореалізації людини) та особиста автономія; з) діяльність професійного та ділового характеру, а також обмеження на зайняття професійною діяльністю; і) досє чи дані, що складаються службами безпеки чи іншими державними органами; й) інформація про ризики для здоров'я людини; к) обшуки та конфіскації; л) стеження за комунікаціями та телефонними розмовами тощо [4, ст. 15]. Приватне життя може включати не лише засоби його охорони в житлі чи інших приватних приміщеннях, а й стосуватися середовища взаємодії з іншими особами. Так, у 1992 році Європейський суд заявив: “Було б недозволенним обмежити поняття особистого життя “внутрішнім колом”, в якому може жити окрема людина своїм особистим життям, котре вона обирає, і виключити звідти цілком зовнішній світ, що не входить до цього кола. Повага до особистого життя має також включати певний набір прав для встановлення і розвитку взаємовідносин з іншими аспектами життя людини [3, с. 90]. Таким чином, поняття особистого життя з необхідністю включає право на встановлення і розвиток взаємовідносин з іншими особами та зовнішнім світом. Відносно поняття “сімейне життя” Європейський суд виходить із того, що питання наявності чи відсутності сімейного життя є здебільшого питанням факту, що залежить від реальності існування на практиці близьких особистих зв'язків. До сфери “сімейного життя” він відносить: природний зв'язок між матір'ю та дитиною; дитиною та близькими родичами; питання опіки; усиновлення, імміграції дитини; спільного проживання без оформлення шлюбу; відносини у шлюбі, що укладений не відповідно до національного законодавства, тощо.

Як бачимо, практика Європейського Суду з прав людини свідчить про те, що законна підстава для втручання у сферу приватного життя має забезпечити можливість інтерпретувати цю підставу згідно із законом, вона має бути достатньо точною й конкретно в описанні способу, мети, моменту початку й закінчення, а також визначення меж такого втручання. Водночас встановлення Європейським судом загальних принципів правообмежування має практичне значення, яке полягає в тому, що ці принципи слугуватимуть критерієм правомірності обмежування права людини на недоторканність приватного життя в законодавстві та правозастосуванні держав-членів Ради Європи.

Поряд з цим та зважаючи на потребу узгодження основоположних цінностей поваги до недоторканності приватного життя й безперешкодного обміну інформацією між народами в умовах постійного зростання транскордонного потоку персональних даних, які піддаються автоматизованій обробці, Рада Європи визначила у Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та у Додатковому протоколі до неї порядок збору й обробки даних про особу, принципи зберігання й доступу до таких даних, способи фізичного захисту даних. Крім того, вказана Конвенція гарантує додержання прав людини при збиранні й обробці персональних даних, принципи зберігання й доступу до цих даних, способи фізичного захисту даних, а також забороняє обробку даних про расову приналежність, політичні та релігійні переконання, здоров'я без відповідних юридичних підстав. Вона є поки що єдиною міжнародною конвенцією, спеціально присвяченою питанням забезпечення права на невтручання у приватне життя, точніше інформаційного аспекту цього права. Згідно зі ст. 2 Конвенції під "персональними даними" розуміється будь-яка інформація, що стосується конкретно визначеної особи або особи, що може бути конкретно визначеною. Варто зазначити, що Україна у 2010 році ратифікувала названу Конвенцію та Додатковий протокол до неї [5].

Необхідно також акцентувати увагу на тому, що науково-технічний прогрес, особливо у сфері інформаційних технологій, ставить нові вимоги щодо захисту права на недоторканність приватного життя. І Рада Європи оперативно реагує на виклики часу, так Комітетом Міністрів держав-членів Ради Європи прийнято багато спеціальних рекомендацій щодо використання та захисту персональних даних у різних галузях життєдіяльності суспільства і держави, які встановлюють основні принципи збору, зберігання, використання і поширення інформації персонального характеру. Окремо варто зупинитися на Рекомендації Ради Європи № R (99) 5, у якій містяться Керівні принципи захисту недоторканності приватного життя в Інтернеті [6]. У документі зокрема йдеться про те, що повага до приватного життя є фундаментальним правом кожного індивіда, котре може бути захищене також законодавством про захист персональних даних. Рекомендовано використовувати юридично доступний шифр для конфіденційної електронної пошти, паролі, бути обережними з кредитними картками і номерами рахунків, що використовуються в Інтернеті, оскільки ними можна легко зловживати. Зауважується, що анонімний доступ (котрий у силу правових обмежень не може бути повним) до пропонованих у Інтернеті послуг є найкращим захистом приватного життя.

Таким чином, здійснивши аналіз змісту закріпленого в міжнародних документах права людини на недоторканність приватного життя, можна сказати, що норми міжнародних актів мають широкий, загальний характер і виступають взірцем для формулювання подібних норм національного права в галузі прав людини в усіх демократичних країнах світу. Водночас в одній нормі під егідою

даного права об'єднуються такі самостійні, хоча й близькі за змістом права, як: недоторканність житла; таємниця кореспонденції; повага честі й гідності. На думку В. Серьогіна, таке об'єднання можна пояснити історичними традиціями, коли за відсутності прямого нормативного закріплення останнє виводилося з названих прав. Адже недоторканність житла, таємниця кореспонденції, повага до честі й гідності є окремими проявами особистого життя, а тому право людини і громадянина на невтручання в їхнє особисте і сімейне життя є загальним щодо названих прав [3, с. 96–97].

Таким чином, зміст права на недоторканність приватного життя полягає в тому, що кожна особа вільно, на власний розсуд визначає свою поведінку у сфері свого особистого та сімейного життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб, а також має право на збереження в таємниці обставин свого особистого життя. Приватним (особистим) життям особи є її поведінка у сфері особистісних, сімейних, побутових, інтимних, товариських, професійних, ділових та інших стосунків поза межами суспільної діяльності. Право на особисте та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повної реалізації особи в демократичному суспільстві, це її право на автономне буття незалежно від інших осіб та держави.

Що стосується національного законодавчого регулювання зазначеного права людини, то варто сказати, що згідно з частинами 1 і 2 ст. 32 Конституції України [7] ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, крім випадків, передбачених Основним Законом держави; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Зазначеним вимогам Конституції України кореспондують положення законодавства України, якими передбачено, що: збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (абз. 2 ч. 1 ст. 302 Цивільного кодексу України); поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 2 ст. 14 Закону України “Про захист персональних даних”); конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом (ч. 2 ст. 21 Закону України “Про інформацію”); розпорядники інформації, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 2 ст. 7 Закону України “Про доступ до публічної інформації”).

Водночас інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною [8].

Як бачимо, ч. 2 ст. 32 Конституції України закріплює обмеження інформаційної діяльності з даними про особу та іншою конфіденційною інформацією щодо особистого життя людини, а відповідно до ч. 2 ст. 22 Основного Закону

України, вказані права, як й інші права та свободи людини, є невідчужуваними та непорушними і захищаються судом чи іншими правовими способами. Поряд з цим, за порушення недоторканності приватного життя передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність. Так, ст. 188-39 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних, а ст. 188-40 – за невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних. Кримінальна відповідність за порушення недоторканності приватного життя передбачена ст. 182 Кримінального кодексу України [9]. Однак відповідальність стосовно незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконної зміни такої інформації настає лише за наступних умов: 1) до Державної служби України з питань захисту персональних даних (далі – ДСЗПД) повинна бути надіслана скарга громадянина України (при цьому скарга має бути підкріплена документами, що підтверджують порушення у сфері захисту персональних даних); 2) на підставі скарги ДСЗПД буде проведено перевірку володільців та (або) розпорядників баз персональних даних щодо дотримання ними вимог законодавства у сфері захисту персональних даних, в результаті якої буде надано припис на усунення порушень; 3) в разі невиконання припису ДСЗПД складає адміністративний протокол, який потім передається до суду; 4) на підставі адміністративного протоколу проводиться судове засідання і приймається рішення про накладення адміністративного стягнення, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення, на підставі якого володільцем бази персональних даних сплачується штраф.

Державна служба України з питань захисту персональних даних забезпечує реалізацію державної політики, спрямовану на захист прав людини не зазнавати втручання в її особисте життя в частині забезпечення законної обробки персональних даних, та здійснює державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних.

Окремо варто наголосити, що в низці нормативних актів визначені правові засади легального втручання в особисте життя в процесі розслідування кримінальних справ та здійснення оперативно-розшукової діяльності, зокрема в Кримінальному процесуальному кодексі України, законах України “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, указах Президента України “Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю”, “Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян” та інших. Водночас процесуальне законодавство закладає процесуальні гарантії того, що відомості про особисте життя, отримані під час розслідування кримінальної справи чи судового розгляду цивільної справи, не будуть публічно оголошені, окрім випадків, коли вони стосуються злочинних дій. Недотримання визначених процесуальним законодавством меж втручання в приватне життя, втручання в особисте життя без належних підстав, розголошення отриманих у ході розслідування справи або проведення оперативно-розшукових заходів відомостей про особисте життя або інше порушення закону, здійснене шляхом свавільного втручання в особисте життя, створює підстави для цивільно-правової відповідальності відповідних державних органів чи службових осіб згідно зі ст. 176 Цивільного кодексу України, Законом України “Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду” та Положенням про застосування Закону України “Про порядок відшкодування

шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду”, затвердженим спільним наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Міністерства фінансів України від 04.03.1996 [11].

На підставі викладеного вважаємо, що право на приватність є своєрідним балансом інтересів особистості та держави. Складність визначення права на недоторканність приватного життя полягає в тому, що воно з одного боку індивідуальне (кордон між своїм приватним життям і публічністю визначає сама людина, індивідуально і тільки для себе особисто; вона самостійно визначає, які відомості хотіла би залишити в таємниці, і на які обмеження своєї особистої свободи готова піти), а з іншого – соціально обумовлене (претензії на встановлення меж громадського інтересу і ступеня обмеження прав громадян на приватність заявляє держава, і претензії ці також непостійні і змінюються разом зі зміною соціальних умов і під впливом багатьох факторів) [10, с. 4]. Тому з урахуванням поширеності вживання такого поняття як “право на приватність” в міжнародних нормативно-правових актах, Інтернеті, різноманітних правозахисних виданнях виникає потреба в його правовому закріпленні в системі українського законодавства.

З цього приводу слушною є думка С.Т. Мішуровської, що українське законодавство динамічно розвивається в напрямі відповідності міжнародно-правовим зобов’язанням про захист права на приватне життя. Проте цей розвиток ускладнюється досить тривалим законодавчим процесом, який суттєво збільшує розрив між моментом прийняття рішення Європейським судом з прав людини або іншим міжнародним контрольним органом з прав людини та набуттям чинності відповідним актом українського законодавства. В українському законодавстві зберігаються прогалини щодо ефективного правового забезпечення захисту права на приватне життя. Ці прогалини виникли не лише внаслідок не своєчасного усвідомлення змісту права на приватне життя українським законодавством, а й через активну практику використання Європейським судом з прав людини досвіду різних держав і створення певного правового стандарту, якого мають дотримуватися сторони Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [12, с. 15].

Резюмуючи наведене вище, можна зробити такі висновки: 1) норми міжнародних актів мають загальний характер і виступають взірцем для формулювання подібних норм національного права в галузі забезпечення та захисту права людини на недоторканність приватного життя; 2) право на недоторканність приватного життя, як і інші права людини, є предметом суміжного (внутрішньодержавного і міжнародно-правового) регулювання; 3) основним принципом, з якого виходить Європейський суд із прав людини під час розгляду справ про порушення права на повагу до особистого і сімейного життя, і який має бути покладений в основу національного законодавства у цій сфері, є принцип пропорційності між зацікавленістю особи у збереженні власного “приватного простору” та необхідністю забезпечення публічних інтересів та інтересів інших осіб, між прагненням особи усамітнитись та її ж бажанням отримувати послуги, надання яких потребує розкриття персональних даних; 4) зазначене право об’єднує такі самостійні, хоча й близькі за змістом права, як: недоторканність житла, таємниця кореспонденції, повага честі й гідності, тому під “правом на недоторканність приватного життя” слід розуміти систему гарантій захисту цього права людини, що включає в себе забезпечення та охорону таємниці особистого та інтимного сімейного життя, способу існування; таємниці телефонних розмов, особистих письмових документів та листування, заборону щодо збирання, зберігання та розповсюдження інформації

про приватне (особисте) життя людини без її згоди; протидію будь-яким вторгненням у заборонену зону приватного (особистого) життя, причому незалежно від намірів, форм і способів вторгнення; 5) людина, якої стосується конфіденційна інформація, відповідно до законодавчого регулювання права на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації лише сама має право вільно, на власний розсуд визначати порядок ознайомлення з нею інших людей або зберігати її в таємниці; 6) наразі нагальним є не лише законодавче закріплення та формування механізму реалізації права на недоторканність приватного життя, а й зміна суспільної свідомості, розуміння важливості й цінності приватного життя в демократичному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
2. Про ратифікацію Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 263.
3. *Серьогін В.О.* Конституційне право особи на недоторканність приватного життя (прай-весі): проблеми теорії та практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01, 12.00.02 / В.О. Серьогін. – Х., 2011. – 437 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова ; Нац. акад. прав. наук України. – Х. : Право, 2012. – Т. 1. – 767 с.
5. Про ратифікацію Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних стосовно органів нагляду та трансграничних потоків даних : Закон України від 06.07.2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 46. – Ст. 542.
6. Recommendation № R (99) 5 of the Committee of Ministers to Member States for the protection of privacy on the Internet. Guidelines for the protection of individuals with regard to the collection and processing of personal data on information highways (adopted by the Committee of Ministers on 23 February 1999 at the 660th meeting of the Ministers' Deputies) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int/wcd/>.
7. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень ч. 1, 2 ст. 32, ч. 2, 3 ст. 34 Конституції України від 20.01.2012 № 2-рп/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 9. – Ст. 332.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних : Закон України від 02.06.2011 // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 50. – Ст. 549.
10. *Кочева О. Н.* Уважение частной жизни в России : диагноз и прогноз / О. Н. Кочева // Проект “Будущее прав человека в России” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pgpalata.ru/reshr/privacy/art10.shtml>.
11. Діяльність української міліції у 2012 році : “Дотримання права на приватність” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://umdpl.info/index.php?id=1366613464>.
12. *Мішуровська С. Т.* Міжнародно-правовий захист права на приватне життя (сучасна теорія і практика) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / С. Т. Мішуровська. – Х., 2011. – 20 с.

Отримано 20.01.2014